

tellaan laajalti sekä kristittyjen että muslimiajattelijoiden tuotannossa.

Nicholas of Cusa and Islam -koelma on kiinnostava läpileikkaus keskiajalla käytyyn moniteistisen keskusteluun kahden monoteistisen uskonnon eroista ja yhteneväisyyksistä. Teos osoittaa, ettei keskiajalta ole löydettävissä yhtä ainoaa islamtulkintaa, vaan eri kirjoittajat tarkastelivat muslimeita omista lähtökohdistaan. Yksi yhteinen päämäärä kuitenkin sävyttää niin kristittyjen kuin muslimienkin kirjoituksia suhteessa toisiin uskoviin: käännättämisspyrkimys.

Esipuheessaan toimittajat ilmoittavat artikkelikokoelman päämääräksi toivon vastavuoroisesta ymmärtämyksestä ja uskontojen välisen sovun löytymisestä rauhanomaisiin keinoin. Lähes joka artikkelin lopussa onkin lyhyt pohdinta siitä, millaisia islamin ja kristinuskon välisen vuoropuhelun mahdollisuuksia kunkin käsittelemä aihepiiri voisi avata nykyään. Ehkä paras ratkaisu olisi kuitenkin ollut toimittajien laatima loppuyhteenveto, jossa teoksen kokonaisuus olisi esitelty lyhyesti ja ytimekkäästi.

VIRPI MÄKINEN
DOS., HELSINKI

JAAKKO HÄMEEN- ANTTILA

Islamin miekka: Idän ja lännen konfliktien historia.
Helsinki: Otava 2012. 240 s.

”Miksi juuri islam on saanut kyseenalaisen kunnian edustaa väkivaltaista kulttuuria?” kysyy professori Jaako Hämeen-Anttila kirjansa johdannossa. Kirjan tarkoitus on tekijän mukaan pureutua islamin historian kipupisteisiin ja asettaa ne oikeisiin mittasuhteisiinsa. Kolme vuotta sen julkaisemisen jälkeen voitaneen todeta, etteivät nämä kysymyksen-

asettelut ole ainakaan menettäneet ajankohtaisuuttaan.

Hämeen-Anttila on tuottelias kirjailija ja ansioitunut erityisesti islamin historian, sen varhaisten vaiheiden sekä Koraaenin selittäjänä ja tulkitijana suomalaisessa yhteiskunnassa. Koraaenin uudempi suomenkielinen käännös, josta on vastikään julkaistu uudistettu painos (Basam Books 2013), on Hämeen-Anttilan käsialaa. Teos *Islamin miekka*, joka luo katsauksen väkivaltaan islamin historiassa Koraaanista arabimaiden keväeseen asti, on siksi syytä sijoittaa osaksi kirjailijan laajempaa tuotantoa. Hämeen-Anttila itsekin toteaa, että kirjan kysymyksenasettelu on rajattu ja suppea eikä millään muotoa ainoa tapa ymmärtää idän ja lännen suhteiden historiaa – toisenlaisia lähestymistapoja edustavat Hämeen-Anttilan teoksista esimerkiksi *Mare nostrum: Länsimaisen kulttuurin juurilla* (Otava 2006) sekä Inka Nokso-Koiviston kanssa kirjoitettu *Kalifien kirjastossa: Arabialais-islamilaisten tieteen historia* (Avain 2011). Virpi Mäkisen arvio jälkimmäisestä teoksesta julkaistiin *Teologisen Aikakauskirjassa* 2/2014.

Hämeen-Anttilan laajemman tuotannon kontekstissa *Islamin miekka* näyttäytyy pikemminkin poleemisena puheenvuorona kuin tutkimuskatsauksena. Sen kysymyksenasettelu on luonteeltaan apologeettinen – jo alussa tehdään selväksi tekijät, jotka vääristävät vallitsevaa kuvaa islamista. Näiksi nimitetään Lähi-idän nykyinen väkivaltainen kausi, media, joka informoi meitä islamilaisten maiden väkivaltaista enemmän kuin rauhasta, sekä aatehistoriallinen näkemys, jonka mukaan lännessä vallitsevaan tietouteen arabialais-islamilaisestä kulttuurista on ikään kuin aina liittynyt vastakkainasettelu – toisaalta uhkaavuus ja toisaalta halu esittää kilpailija oman ideaalikuvaamme vastakohtana. Viimeinen tekijä on kirjan kannalta keskeisin. Tarttumalla rohkeasti näihin tekijöihin Hämeen-Anttila pyrkii avoimesti muut-

tamaan yli tuhatvuotista pinttymää. Lukijaa rohkaistaan arvioimaan islamia ja islamilais-arabialaista yhteiskuntaa kriittisen itsereflektion kautta. Kirjan viimeinen lause antaa enemmän kuin osviittaa siitä, mihin uudelleenarvioimisella päästään: ”Meidän on loppujen lopuksi tunnustettava, että he ovat aivan samanlaisia kuin me, niin hyvässä kuin pahassa” (s. 237).

Kirjan pyrkimystä ei ole tarpeen pitää pahana ja Hämeen-Anttilan ajankuvan analyysissäkin on paljon tunnustettavaa jokaiselle, joka seuraa Lähi-itään tai islamiin liittyviä keskusteluja suomalaisessa arjessa. *Islamin miekka* ei kuitenkaan ole vain puheenvuoro tai uusi näkökulma, vaan ikään kuin tutkimustehtävä, jossa pyritään tuottamaan todenmukaisempi ja reilumpi kuva islamista ja sen sotaisuudesta tietyin kriittisin ja linjatuin periaattein.

Hämeen-Anttilan mukaan avainasemassa on tutkimuskohteen tarkastelu pitkällä aikavälillä. Jos valitaan lyhyt aikaväli, saattaa tutkittava ilmiö hahmottua väärissä mittasuhteissa. Tämä lienee vastaus siihen, miksi kirjan aikarajaus kattaa koko islamin historian ja paikoin enemmänkin. Tämänkaltainen pitkän aikavälin perspektiivi muodostuu ongelmaksi silloin, kun sitä luonnehtii tietty kaikenkattavuus eli kun lukijalle jää epäselväksi, miltä pohjalta lähdemateriaali on valittu ja rajattu ja mikä on lähteiden suhde esitettyyn kokonaiskuvaan. Esimerkiksi kuvauksissa islamin varhaisista taisteluista ja laajentumisesta, Hämeen-Anttila toteaa yhtäältä lähdemateriaalin ristiriitaisuuden ja puutteellisuuden ja toisaalta kuitenkin kokonaiskuvan selkeyden. Tällaisissa paikoissa lukijan on hankala ymmärtää, mihin kokonaiskuvan selkeys lopulta pohjautuu. Edelleen Hämeen-Anttila painottaa, että uskonkiihko tuskin todellisuudessa motivoi varhaisia islamin nimissä sodittuja sotia vaan saaliin- ja vallanhimo, mutta lukijan näkökulmasta jää epäselväksi, mihin johtopäätös perustuu. Vaikka

myöhempi islamin perinteinen historiankirjoitus on tendenssimäistä ja tulkitsee varhaishistoriaa retrospektiivisesti uskonnollisten käsitteiden avulla, ei riitä perustelemaan väitettä, jonka mukaan varhaisille beduiinistoureille uskonto tuskin merkitsi mitään (ks. esim. s. 65, 75–76).

Toinen periaate, jota Hämeen-Anttila hyödyntää, on vertailu, tässä yhteydessä nimenomaan suhteessa länsimaiseen ja kristilliseen kulttuuriin. Vertailulla pyritään korostamaan samanlaisuutta ja häivyttämään erilaisuutta. Tavoite toteutuu Hämeen-Anttilan verratessa uskontojen pyhien kirjojen, Raamatun ja Koraanin asenteita sotaan ja sotimiseen ja molempien uskontojen edustajien tulkintoja noista kohdista. Hän pystyy osoittamaan, että molemmista pyhistä kirjoista löytyy sekä sotaa että rauhaa, niin Jumalan nimessä taistelua kuin rakastamistaakin korostavia kohtia. Hämeen-Anttila korostaa, että kirjaimellisinkin lukutapa sisältää aina valikointia ja tulkintaa, olivatpa kyseessä Raamatun tai Koraanin jakeet. Samalla hän muistuttaa, että maltillinen muslimienemmistö lukee sotaisia jakeita eri tavalla kuin militantit muslimit.

Hämeen-Anttilan kokonaisvaikutelmat uskonnoista pohjautuvat paljolti niiden varhaisvaiheisiin. Juuri tässä suhteessa kristinusko ja islam ovat hänen mukaansa erilaisia. Kristinuskon syntyhistoria, sen alku ”melkein orjien liikkeenä” ja sen ensimmäiset kolme vuosisataa ”köyhien ja heikkojen uskontona”, merkitsee, että Jeesusta on vaikea nähdä osana taistelua. Sen sijaan Muhammad ja hänen seuraajansa eivät välttyneet taisteluilta ja siksi Muhamadin roolimalli antaa mahdollisuuden puolustaa sotimista. Perustajahahmojen erilaisesta johtajuudesta seuraa, että islamissa kytkös maallisen ja uskonnollisen johtajuuden välillä on miltei erottamaton, kun taas kirkkoa ja valtiota ei voi kytkeä yhteen silloinkaan, kun ne työskentelevät yhdessä. Näistä eroavaisuuksista johtuen Hämeen-Anttila ver-

taa, että islamin suhtautuminen sotaan on luontevampi kuin kristinuskon, vaikka käytännössä kristillisiä ja islamilaisia valtioita verratessa on vaikea nähdä mitään eroa sotaisuudessa.

Islamin ja kristinuskon sotaisuuden vertailu on ehdottomasti yksi kirjan heikoimmista kohdista. Vertailu tapahtuu niin yleistävällä tasolla, että se ikään kuin irtoaa konfliktien historiasta, tai kuten Hämeen-Anttila myöntää, historiallisella tasolla arvioituna oleellista eroa on vaikea nähdä. Niin sanottu rakenteellinen suhtautumisen taso, jolla eroavuus hahmottuu, erottuu käytännön suhtautumisen tasoista vain sen ihmisen mielessä, joka on valmis hyväksymään sekä Hämeen-Anttilan luonnehdinnat molempien uskontojen varhaisista vaiheista että käsityksen niiden määräävyydestä. Samainen rakenteellinen taso näyttää edustavan jollain tapaa ei-historiallista tasoa, ikään kuin uskonnon pysyvää karaktääriä, joka on iskostettu siihen sen alkuvaiheessa ja josta uskonto ei voi päästä eroon. Lisäksi uskontojen vertailu suhteessa niiden pasifistiseen potentiaaliin antaa ymmärtää, ettei islamilta voi odottaa sitä luontevaa rauhanomaisuutta, mistä kristinusko puolestaan ei näytä pääsevän eroon oikeastaan silloinkaan, kun sen kannattajat soivat.

Hämeen-Anttila on ehdottomasti parhaimmillaan kuvatessaan islamilaista perinteistä historiankuvaa ja *Islamin miekan* lukija saa pitkin matkaa nauttia tästä osaamisesta. Hämeen-Anttila tuntee lähdemateriaalia ja sen islamilaista tulkintahistoriaa erittäin laajasti ja kykenee kulljettamaan lukijaa mukanaan. Hän antaa arvoa niin sanotun seipitetyn historiankirjoituksen merkityksille osana muslimien itseymmärryksen ja -identiteetin syntyprosesseja ja pystyy perehtyneisyytensä puolesta tulkitsemaan islamilaista perinnettä ikään kuin sisältä käsin. Tällainen ymmärtävä lukutapa – jota Hämeen-Anttilan moni muukin suo-

menkielinen islamia käsittelevä teos edustaa – onkin epäilemättä tehokas keino murtaa islamiin liittyvää vierautta.

Islamin miekkaa voi pitää paitsi ajankohtaisena myös rohkeana puheenvuorona. Koska sen kirjoittaja on niin tunnettu ja ansioitunut, sen viestillä on kantavuutta ja painoarvoa. Valinta käsitellä islamin sotia erityisesti lännen näkökulmasta, kahden kulttuurin konflikteina, saattaa kuitenkin aiheuttaa sen, että jo olemassa oleva, oletettu vastakkainasettelu saa jälleen yhden tunnustuksen – kritiikki ikään kuin vahvistaa kohteensa. Jos lukija kuitenkin tahtoo ymmärtää islamin historian kipupisteitä parhain päin, Hämeen-Anttilan kirja tarjoaa siihen välineitä. Lisäksi se voidaan lukea painavana henkilökohtaisena kannanottona maltillisuuden ja yhtäläisen ihmisyyden tunnustamisen puolesta.

ANNA-LIISA TOLONEN
TEOL. MAIST., HELSINKI

RENATA PEPICELLI
Islamin huntua. Tampere: Vastapaino 2014. 256 s.

EVA BREMS (ED.)
The Experiences of Face Veil Wearers in Europe and the Law. Cambridge Studies in Law and Society. Cambridge: Cambridge University Press 2014. 307 s.

Useissa Euroopan maissa on viimeisten parinkymmenen vuoden aikana käyty ajoittain kiivastakin keskustelua musliminaisten päähuiveja ja kasvot peittävää vaatetusta koskien. Siinä missä kasvohunnut on nähty ongelmallisina julkisessa tilassa laajemminkin, ovat päähuiveista käydyt keskustelut liittyneet